

DATE ȘI SUBLINIERI NOI CU PRIVIRE LA SULGIU ȘI IALoviȚĂ ÎN MOLDOVA ÎN SECOLELE XVI—XVIII

MIHAI LAZĂR

Pentru aprovizionarea armatei, solilor străini, dar mai ales a numerosului personal de la curte cu cantitățile de carne necesare, domnii moldoveni au impus pe contribuabili, în timpul orînduirii feudale, la mai multe dări, percepute în natură sau în bani. Unele dări pe animale, ca : văcăritul, cornăritul, alămul, gorștina pe oi și pe porci, au avut rosturi mai largi și, în mod firesc, au contribuit numai parțial la acoperirea trebuințelor sulgeriei. În schimb, sulgiul și ialovița au fost destinate dintr-un început să îndeestuleze cu provizii de carne sulgeria domnească. Deși în istoriografia noastră s-au făcut o serie de referiri la sulgiu și ialovița, existînd chiar un interesant și cuprinzător studiu, datorat istoricului C. A. Stoide¹, considerăm, totuși, că stadiul actual în care se găsește cercetarea fiscalității medievale impune cîteva noi sublinieri, în măsură să precizeze sau să nuanțeze unele aspecte privind evoluția acestor două obligații fiscale.

Sulgiul este una din vechile dări pe vite din Moldova². Dacă atestarea ei documentară este relativ tîrzie, datînd de la sfîrșitul secolului al XVI-lea, în schimb, dregătoria de sulger (sluger) apare încă din anul 1456³. Izvoarele istorice nu precizează care au fost atribuțiile sulgerului în secolele XV-XVI. Lămuriri în această privință, dar pentru

- 1 C. STOIDE, *Despre sulgiu și ialovița*, în volumul omagial „În amintirea lui Constantin Giurescu”, București, 1944, p. 493-502. A se vedea și Valeria Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu: *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)*, Editura științifică, București, 1957, p. 370 ; C. C. GIURESCU, *Istoria românilor*, vol. III, partea a II-a, București, 1946, p. 653-654.
- 2 CONSTANTIN C. GIURESCU și DINU C. GIURESCU opiniază că sulgiul, la fel ca și ilișul și tarkanul sînt termeni de origine tătărăscă. Sulgiul era darea „ce se plătea pe carnea vitelor tăiate” (Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu: *Istoria românilor*, vol. 1, Editura științifică și enciclopedică, București, 1975, p. 203).
- 3 Într-un document din 13 iunie 1456, dat pentru satul Gura Brădățelului, aflat în stăpînirea mănăstirii Moldovița, era pomenit alături de domn, mitropolit, pircălab și „pan Tudor — sulger” (*Documenta Romaniae Historica*, seria A, Moldova, II, p. 90 : în continuare se cita : D.R.H., A.).

secolele XVII-XVIII, ne oferă cronicarii Grigore Ureche⁴, Miron Costin⁵, Dimitrie Cantemir⁶ și Ion Neculce⁷. Coroborînd informațiile cronicarilor despre rolul sulgerului cu datele privitoare la darea sulgiului întîlnite în documente, se poate admite că acest dregător a avut, de la început, obligația de a aproviziona cu carne curtea domnească. Sulgerul a avut, de asemenea, însărcinări la hotărnicirea moșiilor⁸, strîngerea de mercenari pentru armata domnească⁹, cercetarea unor pricini¹⁰ ș.a. Dregătoria de mare sulger era asemănătoare cu cea îndeplinită de casapbașa la curtea otomană. Ca și în cazul altor dregători, marele sulger avea în subordine sulgeri de rangul al doilea și al treilea¹¹. Existau totodată cămărașul al treilea de sulgerie, care cîntărea și distribuia carnea¹², precum și dieci de sulgerie^{12 bis}. Datorită cheltuielilor pe care le contractau, unii domni erau nevoiți să acorde veniturile sulgeriei fie parțial, fie în întregime, creditorilor¹³. Sugiul, numit în unele documente și „sulger“ sau „sulgi“ s-a perceput la început în natură, în vite cornute și oi, iar din secolul al XVII-lea și în bani. Laconicitatea datelor cu privire la sulgiu pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea, nu ne dă posibilitatea să stabilim cu claritate modul cum a fost impusă și percepută această dare și ce quantum a avut. Probabil că trebuințele de carne ale curții domnești pînă în secolul al XV-lea au fost relativ reduse, așa că domnia a putut să-și procure proviziile și prin mijloace ocazionale¹⁴. O serie de vămi, „năpăști“, taxe și gloabe, se luau în vite și mergeau direct la sulgeria dom-

4 Într-o interpolare a cronicii sale se menționează că marele sulger era „ispravnic pre toate oboroacele ce se dau la cuhnele domnești și la slujitorii curții, de carne și la oaspeții ce vin în țară“ (Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, Editura tineretului, București, 1967, p. 416).

5 Marele sulger „trebuie să procure carnea atît pentru bucătăria domnească, precum și pentru turci, tătari, seimeni“ (Miron Costin, *Opere*, București, 1958, p. 389). Vezi și N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova. I Organizarea de stat pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea*. București, 1971, p. 169.

6 „Marele sulger sau mai marele peste casapi are grijă să strîngă vitele care se taie pentru masa domnitorului și curtenilor și să distribuie cărnile aceluia care au tain zilnic la curte printre care, în afară de ceilalți curteni se socoteste și pedestrima“ (D. CANTEMIR, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei, București, 1973, p. 203).

7 În letopisețul său sînt menționați cu rigurozitate toți boierii care au deținut dregătoria de sulger. Cunoașterea detaliată a acestui aspect de istorie fiscală se datorește faptului că o anumită perioadă, înainte de a fi spătar, Ion Neculce a îndeplinit funcția de mare sulger.

8 *Documente privind istoria României*, seria A, Moldova, veacul XVII, vol. II, p. 175 (se va cita : D.I.R., A) ; TEODOR CODRESCU, *Uricariul*, XIX, p. 30-38 (se va cita : *Uricariul*).

9 I. NECULCE, *Letopisețul Țării Moldovei*, Editura Minerva, București, 1975, p. 72.

10 D.I.R., A, veacul XVII, vol. IV, nr. 527.

11 MIRON COSTIN, *op. cit.*, p. 389.

12 D. CANTEMIR, *op. cit.*, p. 207. În legătură cu atribuțiile sulgerului (slugerului) vezi și N. STOICESCU, *Sfatul domnesc și marii dregători în Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)*, Editura Academiei, București, 1968, p. 231-293.

12 bis *Arh. St. București, ms. nr. 541, f. 41 v. —42.*

13 *Cronica Ghiculeștilor, Istoria Moldovei între anii 1695—1754*, Editura Academiei, București, 1965, p. 239.

14 C. STOIDE, *loc. cit.*, p. 495.

nească¹⁵. Înăsprirea exploatării turcești în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, creșterea neconținută a furniturilor în animale către sulgeria sultanului, numeroșii soli în trecere prin Moldova, precum și sporirea personalului curții domnești, au determinat creșterea proviziilor de carne, în principal pe cale fiscală, în scopul aprovizionării ritmice și constante. Poate tocmai de aceea, sulgiul, ca dare fixă pe vite, devine cea mai importantă sursă de aprovizionare cu carne a curții domnești. Dările pe vitele cornute mari sînt pomenite pentru prima dată în vremea lui Alexandru Lăpușeanu. Înainte de lupta de la Verbia, boierii îi reproșau domnului: „ne-ai luat vitele și ți-ai făcut tezaur, acum adă boii și trimite-i să lupte cu dușmanul pentru tine“¹⁶. Mai tîrziu — ne povestește Nicolae Costin — Iancu Sasu „au trimis de-au luat de-a dzecea den boi de pren toată țara“¹⁷, iar Aron Vodă a instituit darea de un bou de fiecare birnic¹⁸.

Cea dintîi menționare a sulgiului o întîlnim la 20 iulie 1586¹⁹. Cu acel prilej, nemeșul Mihăilă din Hălăsești se plîngea domnului Petru Șchiopu că „i s-a luat o vacă pentru sulgiul cum s-au luat vacile și de la țărani“²⁰. Analizînd reclamația, domnul ordona unor dregători din ținutul Neamț să-l caute „pe el în acel catastih în care s-au luat acele vaci și dacă va fi scris în acel catastih, voi dați-i un taler sau lăsați-i un om pentru lucru“²¹. Se constată din acest document că sulgiul era plătit pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea numai de contribuabilii de rînd, clasele privilegiate nefiind impuse. Alexandru Iliăș scutea la 6 noiembrie 1667 „opt case cu oameni“ ale fraților Enachi și Constantin Cumpi, de sulgiu, vacă de săliște ș. a.²². În același an, era amintită obligația vecinilor de a da, „boul de săliște“²³. Aceste cîteva exemple arată că sulgiul, pe de o parte, și „vaca de săliște“, „boul de săliște“, la care se adaugă „boii boierești“ și „boul

15 *Ibidem*; N. GRIGORAȘ, *Principalele amenzi din Moldova în timpul orînduirii feudale*, în Anuarul Inst. de ist. și arh. „A. D. Xenopol“, Iași, tom. VI, 1969, p. 159-176; *Biblioteca Academiei R.S.R.*, ms. nr. 237, f. 55.

16 N. GRIGORAȘ, *Imunitățile și privilegiile fiscale în Moldova (de la întemeierea statului și pînă în secolul al XVIII-lea)*, în „Revista de istorie“, tom. 27, 1974, nr. 1, p. 58.

17 NICOLAE COSTIN, *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601 și de la 1709 la 1711*. Editura Junimea, Iași, 1976, p. 248.

18 „Apoi văzîndu că de datornici nu se va putea mintui, ce au orînduit de tot omul să se ia cite un bou și au trimis în toată țara cu turci de stringea și pentru care om nu avea bou, ei lua a cui găsia în sat. De la unul lua boii toți pentru alții, că mulți rămăseseră de răutăți și de alte dabile ce era în țară, săraci fără boi de hrană“ (N. COSTIN, *op. cit.*, p. 253-254).

19 C. STOIDE considera inexact că această dare fusese introdusă de Ieremia Movilă (C. STOIDE, *loc. cit.*, p. 496).

20 *D.I.R. A.*, veacul XVI, vol. III, p. 329.

21 *Ibidem*, p. 330.

22 *Arh. St. București*, ms. nr. 578, f. 113 și 119-121; N. GRIGORAȘ, *Imunitățile și privilegiile fiscale în Moldova*, în *loc. cit.*, p. 58.

23 *Ibidem*, p. 59. În anul 1737, Grigore al II-lea Ghica scutea trei poșlușnici ai mănăstirii Doamnei din ocolul Botoșanilor de sulgiu, boi de săliște, ialoviță de conace (*Uricariul*, vol. VIII, p. 234).

domnesc“ pe de altă parte, erau obligații fiscale diferite^{23 bis}. Sulgiul avea caracterul de dare permanentă, pe cînd celelalte reprezentau contribuții extraordinare, fixate în caz de nevoie asupra anumitor categorii sociale. Sulgiul apare pomenit în documente mai ales ales cu ocazia acordării unor privilegii fiscale. De cele mai multe scutiri au beneficiat slobozii și unele sate cu obligații speciale²⁴, clerici din cîteva orașe²⁵, poslușnici ai mănăstirilor²⁶, vătăfi²⁷ și

23 bis *Arh. St. București, M-rea Neamț*, LVII/19 bis și LVIII/6; *M-rea Bistrița*, IX/4; *Ms. nr. 543*, f. 97; *Ms. nr. 578*, f. 119; *Ms. nr. 628*, f. 180-181, 226 v.—227, 353; *Ms. nr. 629*, f. 424, doc. nr. 326; *Arh. St. Suceava, Colecția Documente*, I/94 ș. a.

24 Vezi satele: Scumpia (*D.I.R.*, A. veacul XVII, vol. IV, p. 234 și p. 204); Sasul, Lăturiseni și Gurbănești, toate ale postelnicului Enache (*D.R.H.*, A, XIX, p. 204); Vilcești (*D.I.R.*, A, veacul XVII, vol. II, p. 131 și 153; vol. III, p. 55 și 155-156; vol. IV, p. 327; vol. V, p. 102; *D.R.H.*, A, vol. XIX, p. 86-87; vol. XXII, p. 59 și p. 254-255); Belcești, Plopi, Călugăreni (*D.I.R.A.*, veacul XVII, vol. V, p. 111, 127 și 245; *D.R.H.*, A, vol. XIX, p. 38 și 170; vol. XXI, p. 441; vol. XXII, p. 212) și Vorovești (*D.I.R.*, A., veacul XVII, vol. IV, p. 464; vol. V, p. 249; *D.R.H.*, A, vol. XXI, p. 443) ale mănăstirii Galata; Solca și Faraoani ale mănăstirii Solca (*Uricariul*, vol. XVIII, p. 337-346 și 348-358); satul Ulmi al mănăstirii Sf. Paraschiva din Iași (*D.R.H.*, A, vol. XXI, p. 375); siliștea Tămășeni din ținutul Roman a vistiernicului Cristea (*D.R.H.*, A, vol. XXI, p. 129); Mănzăști, ținutul Iași, al unei anume Sofica (*Uricariul*, vol. XII, p. 283-284); Lăzești, ținutul Bacău (N. IORGA, *Studii și documente privind istoria românilor*, vol. V, p. 35); Gindești, ținutul Cîrligătura (N. IORGA, *Studii și documente*, VI, p. 38); Borlești (*D.R.H.*, A, XXI, p. 405); Stroești, ținutul Hîrlău, al mănăstirii Sf. Sava (*D.R.H.*, A., XXI, p. 64-65); Șivița, ținutul Covirlui (*D.I.R.*, A, veacul XVII, vol. IV, p. 307); Clișcăuți și Mălinești, ale mănăstirii Golia („*Revista Istorică*”), VI, p. 82); Ortăști, ținutul Suceava, al mănăstirii Neamț (*D.I.R.*, A, veacul XVI, vol. IV, p. 255); Văleni, ținutul Tigheci (*Ibidem*, veacul XVII, vol. I, p. 77) și Dobîrcina (*Ibidem*, II, p. 44), ale mănăstirii Probota; Vinători, al mănăstirii Secul (*Ibidem*, V, p. 87); Vertiporoh, al lui Grigore mare stolnic (*Ibidem*, I, p. 139); Siliștea satului Fintînă, a mănăstirii Galata de Sus (*Arh. St. București, Ms. nr. 628*, f. 226 v.—227); siliștea Năpadova, ținutul Baraca, a mănăstirii Dragomirna (*Arh. St. Suceava, Colecția Documente*, I/94; satul Cîrligați, ținutul Fălciu, al Episcopiei de Huși (*Arh. St. București, Ep. Huși*, XLVI/3; satul Toporaști, ținutul Cernăuți, închinat Patriarhiei de la Ierusalim (*Arh. St. București, m-rea Barnovschi*, I/4, 5, 7, II/1); satul Preotești, ținutul Neamț, al domniței Ruxandra (*Arh. St. București, M-rea Neamț*, LVIII/6) ș. a.

25 N. IORGA, *Studii și documente*, VI, p. 274; GH. GHIBĂNESCU, *Surete și izvoade*, V, p. 105-106.

26 Mănăstirea Solca era scutită la 28 februarie 1662 de sulgiu pentru opt poslușnici (T. BALAN, *Documente bucovinene*, III, p. 172) mănăstirea Birnova, la 1 martie 1660, pentru 8 poslușnici (*Arh. St. București, Ms. nr. 646*, f. 57; *M-rea Birnova*, XIV/4); mănăstirea Bistrița, la 2 martie 1678, pentru toți poslușnicii pe care-i poseda (*Arh. St. uBucurești, M-rea Bistrița*, VII/13 și IX/4); Episcopia de Rădăuți, la 3 ianuarie 1660, pentru 30 de poslușnici (*Arh. St. București, Ms. nr. 628*, p. 615; Mănăstirea Doamnei din Botoșani, pentru trei poslușnici străini, la 20 mai 1737 (*Uricariul*, VII, p. 237); mănăstirea Hlincea, pentru 15 poslușnici (PAUL MIHAIL, *Alte acte românești de la Constantinopol*, în *Anuarul Inst. de ist. și arh. A., D. Xenopol*“, Iași, VII, 1970, p. 355-356).

27 *D.I.R.*, A, veacul XVII, vol. II, p. 113.

curteni²⁸. De fiecare dată se specifica dreptul celor în cauză de a nu plăti „sulgiul pe vaci și pe oi“ sau, mai simplu, „nici sulgiu să nu dea“. La plata sulgiului erau impuși la începutul secolului al XVII-lea: vecinii, poslușnicii, preoții și breslele de slujitori, inclusiv curtenii. Modul de impunere și percepere pentru contribuabili de rînd era cel al cislei. După stabilirea puterii de plată a fiecărui contribuabil, se fixa un anumit număr de cornute mari și oi pentru mai multe familii, iar sulgerii sau alți slujbași domnești le luau, la timpul convenit, din gospodăria unei singure familii, celelalte familii contribuind, la împlinirea de istov a dării²⁹. La 1742, Constantin Mavrocordat dispunea cisluirea satelor „pentru vitele lăcuitoarelor de la Lăpușna, Orheiu, Soroca, ce s-au prăpădit în trecerea solilor“³⁰. Cînd unitățile impozabile nu puteau plăti, în virtutea obligației de solidaritate la plata dărilor, vitele erau luate de la alți locuitori din sat³¹. Astfel de exemple sînt foarte numeroase în istoria fiscală a Moldovei medievale. Dreptul slujbașilor domnești din ținuturi de a ridica vitele unor săteni pentru datoriile altora, indiferent de natura dării, decurgea din principiul răspunderii colective a membrilor obștei pe linie fiscală. Această practică a lovit fără cruțare în puterea economică a contribuabililor și uneori chiar a unor categorii sociale privilegiate, reprezentînd unul din cele mai sumbre aspecte ale fiscalității medievale românești. În vederea încasării de istov a dărilor impuse prin cislă, slujbașii domnești „prădau“ pe orice contribuabil pentru datoriile altora. Împiedicarea dregătorilor de a face uz de acest mijloc de încasare a dărilor constituie o favoare acordată birnicilor de rînd ai satelor. În majoritatea actelor de privilegii, alături de scutirile de dări, se întîlnește și prevederea ca cei în cauză să plătească „numai pentru ei și capetele lor“ și să „nu li se ia vitele pentru datoriile altora“. Întrucît solidaritatea la plata dărilor nu se aplica numai la nivelul locuitorilor unui sat, ci și satelor vecine, obștile unor sate au fost apărute prin cărți domnești. De multe ori, însă, prevederile cărților domnești erau încălcate, sătenii plîngîndu-se neconținut de abuzurile comise de dregători. Cînd satele erau scutite de sulgiu, li se interzicea sulgerilor să intre în localitățile respective. Pentru aprovizionarea în bune condiții a curții domnești cu carne, sulgerii primeau

28 *Ibidem*, p. 74.

29 C. STOIDE, *loc. cit.*, p. 498.

30 N. IORGA, *Studii și documente*, VI, p. 390. La 1621 cislă lui Pătrașcu din Leucuceni era „dereaptă, nouspredzece galbeni și doi boi și o iapă“ (*D.I.R., A., veacul XVII*, vol. V, p. 1).

31 *Arh. St. Iași, Pach. 311/8*, f. 20 v, 21 v.; *Pach. 791/492*, f. 396—396 v. Pentru niște dăjdii neplătite de un anume Gavril, în timpul domniilor lui Ștefan Tomșa, la 26 iulie 1616, Petre a plătit doi zloți pentru un bou domnesc, șase potronici pentru sulgiu, șase potronici pentru o oaie de sulgiu, cinci potronici „pentru sulgiu, pentru o vacă ce-au mincat Alexandru Vodă la Scintee“ (*D.I.R., A., veacul XVII*, vol. IV, p. 10-12). Alexandru vistiernicel din Pincești primea a șasea parte din acest sat, pentru că plătise „darea țărănească“ a lui Cirstea „dînd pentru cislă lui „patruzeci și doi de zloți și patru bezmene de ceară și un bou bun plătit pentru el la toate dările“ (*D.R.H., A., XXI*, p. 307).

de la domnie porunci potrivit cărora „să nu fie alții volnici a cumpăra vite, păr nu va primi soma dumisale vel sulger pentru treaba sulgeriei“³². În afară de vitele strinse de sulgeri mai intrau la sulgeria domnească și cele provenite din vămi³³, gloabe^{33 bis} și pripasuri³⁴. Provițiile de carne trebuiau să fie în cantități îndestulătoare, deoarece personalul curții era numeros. Solii veneau și plecau zilnic din capitală, iar cei ce erau în trecere beneficiau de conace pe care populația din regiunile respective era obligată să le organizeze bine, aducînd din belșug: carne, unt, miere și brînză. Unele sate așezate pe traseul frecventat de soli aveau drept principală obligație să aprovizioneze cu alimentele necesare conacele.

Despre trebuințele de carne ale curții domnești și modul de impunere a sulgiului găsim câteva detalii într-un document din 4 septembrie 1696 de la Antioh Cantemir³⁵. Domnul scria curtenilor de țară și de cămară, aprozilor de tîrg și de divan, stolnicilor, hînsarilor, călărașilor, ruptașilor și la toți țărani din ținutul Tutovei „pentru rîndul sulgeriei care știți bine fără cheltuială nu poate hi nici o zi, viîndu oaspeți turci și tătari și alții din toate zilele“³⁶. Întrucît slujitorii curții erau fără „oboroace“, iar sulgiul cîteva timp nu se scosese, Antioh Cantemir a trimis slujitorii „de s-au luat cîte o somă de ialovițe de pe oameni de la ținuturi, a cui s-au găsit, de s-au cheltuit la sulgerie și să li se dea cîndu a eși sulgiu“³⁷. Amintind de faptul că sulgerii făcuseră datorii suplimentare pe seama lor pentru procurarea cîrnii³⁸, Antioh Cantemir a găsit de cuviință „de s-au scos sulgiu, să dea cu toții, nime scutelnicu să nu hii, pentru ca să nu să scoată iarăși curîndu sulgiu“³⁹. Pentru strîngerea dării se stabilea o răsură de doi potronici „de ughi“, din care un potronic revenea sulgerilor, iar al doilea intra în „în sama sulgeriei“⁴⁰. Din documentul din 4 septembrie 1696 rezultă că sulgiul se scotea la date fixe, dar se putea percepe și în funcție de necesități atît în natură, cît și în bani. În diferite împrejurări, domnul putea dispune luarea de

32 N. IORGA, *Studii și documente*, VI, p. 324.

33 *Ibidem*, p. 372

33 bis Pentru diferite pricini, în funcție de gravitatea infracțiunilor comise, domnia stabilea valoarea gloabelor la 12, 20, 30, 40, 60 și chiar 80 de boi. La 16 februarie 1570, însă, pentru că un grec a fost ucis pe una din moșiile logofătului Petrea Albotă, acesta din urmă a dat drept gloabă 158 boi și vaci, 600 oi, 13 iepe cu mînji și 7 cai (*B.I.R.*, A, veacul XVI, vol. II, p. 219).

34 T. BALAN, *op. cit.*, IV, p. 171; *Arh. St. Iași*, Pach 235/37, 40; N. GRIGORAȘ, *Principalele amenzi din Moldova în timpul orînduirii feudale*, în *loc. cit.*, p. 169-172. Pentru a înstitui un control riguros asupra veniturilor, între anii 1716—1726, Mihai Racoviță a contopit visteria cu cămara și sulgeria (N. GRIGORAȘ, *Instituții feudale din Moldova*, p. 108).

34 bis Vezi și C. CIHODARU, *Steția, un impozit nou introdus în Moldova de movilești la începutul sec. XVII*, în „*Studii și cercetări științifice*“, Istorie, Iași, anul VII, fasc. 2/1956, p. 167-172.

35 N. IORGA, *Studii și documente*, XVI, p. 189.

36 *Ibidem*; C. STOIDE, *loc. cit.*, p. 497; N. STOICESCU, *op. cit.*, p. 292.

37 N. IORGA, *Studii și documente*, XVI, p. 189.

38 *Ibidem*, p. 199.

39 *Ibidem*.

40 *Ibidem*.

la locuitori a unor vite într-un număr mai mare sau mai mic, urmînd să fie ținute în seamă atunci cînd se strîngea sulgiul.

IALoviȚA era o dare pe vitele cornute mari, în speță vaci grase de negoț. Din punctul de vedere al conținutului se aseamănă cu sulgiul, ambele dări avînd rostul să aprovizioneze cu carne curtea domnească. Dar, în timp ce sulgiul era scos la anumite date și se percepea în majoritatea cazurilor în natură, pe vite cornute și oi, fiind, așa cum remarcă Nicolae Iorga, darea de carne „pe picioare” către curtea domnească⁴¹, ialovița a fost percepută, în funcție de nevoi de moment, în natură, dar mai ales în bani și numai pe vitele cornute⁴².

Pentru prima dată ialovița este pomenită într-un document datînd din vremea lui Ștefan cel Mare⁴³. În contextul aceluși document ialovița avea sensul de vacă de negoț. *Dicționarul limbii române moderne*, atribuie cuvîntului ialoviță de „vacă mare și grasă”⁴⁴, iar *Dicționarul limbii române contemporane*, de „vacă mare și grasă (de obicei stearpă)”⁴⁵. Constantin C. Giurescu arăta că „ialovița” este cuvînt de origine slavă, însemnînd „vacă stearpă”⁴⁶. Cu același conținut se întilnește și în limba sîrbă („jalovica”)⁴⁷. Ialovița se întilnește și ca toponim. În obcinele Bucovinei, la 30 octombrie 1630, era pomenit muntele Ialovița⁴⁸, iar în alte documente munții Ialovicioara⁴⁹ și Iarovița⁵⁰. De asemenea, în Basarabia era amintit, la 1701, satul Ialoveni⁵¹. Dacă avem în vedere toponimele de mai sus, observăm că ele se referă la locuri propice creșterii vitelor mari, unde, într-adevăr, au existat boi și vaci de rasă. O dare asemănătoare exista în Țara Românească, amintită încă din anul 1469, fiind percepută în „vacii grase”^{51 bis}.

Perceperea ialoviței era determinată de faptul că sulgiul se strîngea la date fixe, iar domnia trebuia să facă față unor situații neprevăzute, între care cele mai frecvente erau legate de găzduirea solilor sau demnitarilor turci, tătari, ruși, poloni ș. a. veniți în Moldova cu diverse scopuri. Cu aceste prilejuri, domnul dădea porunci ferme pentru organizarea conacelor cu toate cele necesare⁵². De asemenea, în a doua jumă-

41 *Ibidem*.

42 C. STOIDE, *loc. cit.*, p. 498-499.

43 *D.R.H.*, A, II, p. 191.

44 *Op. cit.*, București, 1958, p. 369.

45 *Op. cit.*, vol. II, București, 1956, p. 260.

46 *Istoria românilor*, vol. III, partea a II-a, București, 1946, p. 653.

47 *Dicționarul limbii române moderne*, p. 369.

48 T. BALAN, *op. cit.*, II, p. 96-97 și 99.

49 *Ibidem*, p. 126-127 și 130.

50 *Ibidem*, p. 125-126.

51 GH. GHIBĂNESCU, *Surete și izvoade*, XXV, p. 18.

51 bis I. VLĂDESCU, *Despre dări sau impozite*, București, „Cartea românească”, 1952, p. 39-40.

52 În vara anului 1726 „viind vizirul la Cartal, la Dunări, ieșeau ialoviță pe țară, di 2 ughi, ce era în visterii la banii steagului o ialoviță” (I. NECULCE, *op. cit.*, p. 297). Locuitorii satelor aveau obligații precise și în organizarea conacelor domnești. La 1742, Constantin Mavrocordat scria marelui căpitan de Codru despre plîngerea unui sătean căruia „i s-a tăiat un bou, la conacul domniei mele de la Rasiia și fiind orînduiți să dea o ialoviță Stănilieștii la acel conac au dat un bou pentru ialoviță, la conăcari și conăcarii l-au dat acestui Constantin pentru bou lui” (N. IORGA, *Studii și documente*, VI, p. 326).

tate a secolului al XVII-lea și în secolul al XVIII-lea au avut loc numeroase războaie, Moldova și Țara Românească trebuind să aprovizioneze în afară de armatele proprii și pe cele ale turcilor⁵³ și rușilor⁵⁴. Uneori, domnii moldoveni li se solicitau anumite împrumuturi forțate în bani sau în „ialovițe“⁵⁵. Faptul că ialovița se percepea în bani crea posibilitatea pentru sulgeri de a cumpăra carne și uneori, cu banii adunați, domnii puteau achita unele datorii către turci⁵⁶. Despre perceperea ialoviței avem informații sigure din vremea domnilor Alexandru Iliăș⁵⁷ și Gheorghe Duca⁵⁸. Urmașul lui Gheorghe Duca la domnie, Ștefan Petriceicu, scutea opt poslușnici ai mănăstirii Dragomirna de dările în bani și de „sulgiu și de iliș și de unt și de ialoviță“⁵⁹ Antonie Ruset dispunea, la 16 ianuarie 1676, încasarea ialoviței „ce au ieșit pe săliști de treaba zaherelelor de la toți locuitorii“⁶⁰. Scutiri de ialoviță au fost foarte puține și, de regulă, erau acordate unor poslușnici⁶¹ și vecini mănăstirești⁶². Darea apare în documente sub numiri, ca: „ialoviță“, „ialoviță de săliște“, „ialoviță de sat“ și „ialoviță de conace“. Dacă la început vitele luate de la contribuabili ca ialovițe se țineau în seamă la sorocul sulgiului⁶³, cu timpul, ialovița se transformă în dare obligatorie, plătită concomitent cu sulgiul.

53 În timpul campaniei pentru cucerirea Căminitei „purces-au împărăția la Țuțora pe Prut în Sus, fiindu boierii orinduiți de purta grije ce era treaba: pîne, orzu, iarbă, lemne, țărushi, ialoviță, berbeci, unt și alte multe ce trebuie la conace“ (I. NECULCE, *op. cit.*, p. 41).

54 Războiul din anul 1711 a dus la rechiziționarea unui mare număr de vite. Armata rusă luase din zona Prutului „vitele turcești aflate în țară“, iar moldovenii o aprovizionau cu „cirezi de vite multe“ (I. NECULCE, *op. cit.*, p. 220).

55 Lui Nicolae Mavrocordat i se cerea în anul 1709 de către un agă de la Tighina „să-i orinduiască 1 000 de ialoviță pentru hrana slujitorilor lui“ (N. COSTIN, *op. cit.*, p. 297). În timpul războiului ruso-turc din anul 1711, spătarul Constantin a primit de la ruși 3 000 de ruble pentru a aproviziona armata lor cu vite necesare hranei soldaților (IULIAN MARINESCU, *Documente relative la Ion Neculce*, în „Buletinul Comisiei istorice a României“, IV, 1925, p. 55).

56 N. IORGA, *Studii și documente*, XVII, p. 199.

57 N. GRIGORAȘ, *Imunitățile și privilegiile fiscale în Moldova*, în *loc. cit.*, p. 58.

58 La 14 septembrie 1669, Gh. Duca porunca să se vîndă „toată vita cîtă va fi luată de la curteni, din orinduiala lui mai și pentru dajdele calului și pentru ialoviță; care nu-și vor fi dat banii acum să aibă a scoate toată vita în tirgu să i-o vînză să hie istovită și să aducă bani la visteria domniei mele“ (GH. GHIBĂNESCU, *Surete și izvoade*, IV, p. 278). Ialovița este amintită și în timpul domniei lui Vasile Lupu, dar într-un context în care nu ne dăm seama de conținutul exact al ei (D. CIUREA, *Situația social-economică a Moldovei în timpul domniei lui Vasile Lupu*, în *Anuarul Inst. de ist. și arh.*, „A. D. Xenopol“, Iași XII, 1975, p. 169).

59 C. STOIDE, *loc. cit.*, p. 500.

60 „Fiind jalobă la domnia mea de tot om cînd unii dau, iar alții nu dau, am socotit domnia mea cu tot sfatul, să dea toți la ialovițe căci s-au aruncat pre săliști pre moșia tuturor cine la care săliște va lăcoi“ (C. STOIDE, *loc. cit.*, p. 501).

61 *Uricariul*, VIII, p. 237; C. STOIDE, *loc. cit.*, p. 500. *Arh. St. București, M-rea Bistrița*, IX/4; Ms. nr. 543, doc. 63; Ms. nr. 580, f. 41; Ms. nr. 629, f. 424.

62 *Uricariul*, VII, p. 227; *Arh. St. București*, Ms. nr. 628, doc. 366.

63 N. IORGA, *Studii și documente*, XVI, p. 199.

Cu toate că izvoarele istorice nu ne oferă indicii privitoare la dregătorii care se ocupau cu strângerea ialoviței, avîndu-se în vedere conținutul, caracterul și destinația acestei dări, considerăm că ea se percepea, ca și sulgiul, de către sulgeri, dar, de bună seamă, și de alți slujbași domnești însărcinați cu aprovizionarea „sulgeriei gospod“, arma-tei, conacelor etc. Importanța sulgiului și ialoviței a crescut măsură ce s-a accentuat dominația economică otomană. Marii sulgeri primeau însărcinări speciale de la domni pentru aprovizionarea cu oi și vite cornute a sulgeriei sultanului. Cum necesitățile de carne, în special de oaie, erau mereu în creștere la Constantinopol, turcii practicau un ade-vărat jaf prin intermediul livrărilor curente sau ocazionale impuse țărilor române. Exemple în această direcție găsim deopotrivă în izvoarele do-cumentare și narrative. Așa, de pildă, Marcus Bandini, referindu-se la oile din Moldova, ne informează că anual „se scot atîtea de aici pentru masa împăratului turcesc și a pașilor, încît, văzîndu-le ai crede că n-a mai rămas nimic în Moldova“⁶⁴. În anul 1736 — potrivit aprecierii lui Ion Neculce — domnul a fost nevoit să scoată „ialoviță pe țară de doi ughi“, întrucît sosise Țartaal, la Dunări“ marele vizir⁶⁵. Sulgerii răs-pundeau direct de modul cum erau îndeplinite poruncile Înaltei Porți. Pentru „hrana și îndestularea Țarigradului“, în anul 1775, sulgerul Panaite trimetea din țară, în baza unui firman, circa 50 000 de oi⁶⁶. Date concludente sînt și pentru furniturile de vite cornute mari⁶⁷. Fără îndoială, că o parte din animalele trimise la Consantinopol sub formă de furnituri proveneau din surse diverse, în special din cumpărări, însă sulgiul și ialovița contribuiau din plin la realizarea sarcinilor im-puse de autoritățile otomane.

În concluzie, se poate afirma că sulgiul și ialovița au fost două importante surse de aprovizionare cu carne atît a curții domnești, cit și a Imperiului otoman.

64 „Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice“, S II, t. XVI (1893—1894), p. 309-310; *Istoria României*, Editura Academiei, București, 1964, p. 23.

65 I. NECULCE, *op. cit.*, p. 297. Prețul ialoviței se fixa prin poruncă domnească, *Arh. St. București; M-rea Neamț*, LVIII/19, bis.

66 „Revista istorică“, I, 1915, p. 218-221; GH. GHIBANESCU, *op. cit.*, IX, p. 282-286. Încă din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, Constantinopolul era apro-vizionat regulat, în fiecare an, cu circa 100 000 oi și 12 000 boi. Aceste cifre vor spori în secolele XVII—XVIII.

67 I. NECULCE, *op. cit.*, p. 41 și 220; NICOLAE COSTIN, *op. cit.*, p. 297. În legă-tură cu furniturile de oi și bovine către Imperiul otoman, vezi pe larg în: MIHAI MAXIM, *Regimul economic al dominației otomane în Moldova și Țara Românească în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*, în „Revista de istorie“, tom. 32, nr. 9/1979, p. 1731-1765.

NEUE ANGABEN IN BEZUG AUF „SULGIU“ UND „IALOVIȚĂ“
IN DER MOLDAU IM 16. BIS 18. JH.

Während des Feudalismus, zwecks der Fleischversorgung des fürstlichen Hofes, des Heeres und der ausländischen Gesandtenzwangen die moldauischen Fürsten die Steuerzahler zu einer Reihe von Steuern in Geld oder Natura. Die wichtigsten solcher Art waren der „sulgiu“ und die „ialovița“. Obwohl die rumänische Geschichtsschreibung diese zwei Steuerarten eingehend untersucht hat, sowie das Fiskalwesen im allgemeinen und die Besteuerung der Tiere im besonderen, müssen doch manche neue Angaben unterstrichen werden.

Der „sulgiu“ ist eine alter Steue. Zwar ist er erst im Jahre 1586 belegt, aber die betreffende Steuerpflicht besteht aus dem Jahre 1456. Anfangs wurde er in Natura bezahlt, später in Geld. Der Mangel an Daten bezüglich dieser Steuer bis zum Ende des 16. Jh. hindert uns daran, die Besteuerung und das Beheben, sowie die Entwicklung des Quantum zu kennen. Bis ins 16. Jh. hinein waren die Fleischbedürfnisse des fürstlichen Hofes verhältnismäßig klein, so daß die Herrschaft die Lebensmittel auch durch okkasionelle Mittel verschaffen konnte, indem manche Gebühren und Strafen in Form von Vieh kassiert wurden, das direkt zum Hofe geschickt wurde.

Die Verhärtung der türkischen Ausbeutung in der zweiten Hälfte des 16. Jh., das fortwährende Steigen der Viehlieferungen an die „sulgeria“ des Sultans, die vielen Gesandten, die durch die Moldau zogen, die Vermehrung des Hofpersonals u. a. führten zum Ansteigen des Fleischproviantes, indem es zu einer rhythmischen und konstanten Versorgung kam, besonders durch das Steuerwesen. Dank dessen wies der „sulgiu“ zur wichtigsten Quelle der Versorgung des fürstlichen Hofes besonders mit Rindfleisch, weniger mit Schafsfleisch (die Hauptsteuer auf Schafe war die „groștina“, in Natura und Geld).

Die „ialovița“ wird zum ersten Male in der Zeit Ștefan des Großen erwähnt mit der Bedeutung „Kuh zum Verkaufen“ und als „steuer“ in der zweiten Hälfte des 17. Jh. unter Gh. Duca. Diese Steuerpflicht wurde eingeführt, da der „sulgiu“ periodisch behoben wurde, während die Fürsten oft unvtrhofften Lagen gewachsen sein mußten, wie es die Beherbergung der Gesandten, die Versorgung der Heere gelegentlich der Kriege usw. waren.

In den Urkunden erscheint diese Steuer unter mehreren Bezeichnungen: „ialovița“, „ialovița de săliște“, „ialovița de conace“. Am Anfang ging das als „ialovița“ genommen Vieh auff Konto des „sulgiu“, aber mit der Zeit wurde die „ialovița zu einer obligatorischen, gleichzeitig mit dem „sulgiu“ zu bezahlenden Steuer.

Der „sulgiu“ wurde periodisch bezahlt, während die „ialovița“ von momentanen Notwendigkeiten bedingt war.